

महाराष्ट्र शासन

महिला व बाल विकास विभाग,
शासन परिपत्रक क्र.बालगृ-२०१२/प्र.क्र. १२३/का-८,
नविन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.
दिनांक : २ मे, २०१२.

शासन परिपत्रक : बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियम, २००० व सुधारित अधिनियम, २००६ नुसार मंजूर करण्यात आलेल्या बालगृहांची मान्यता अथवा नोंदणी प्रमाणपत्र रद्द करतांना कोणती काळजी घ्यावी. याबाबत मार्गदर्शनपर सूचना देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन याद्वारे बालगृहाची मान्यता व नोंदणी प्रमाणपत्र रद्द करण्याबाबत खालील शिष्टाचार फाळण्यात यावेत, असे आदेश देत आहे.

(१) सक्षम अधिकाऱ्याने केलेल्या तपासणी अहवालात संस्थेच्या कामकाजात खालील त्रुटी आढळून आल्यास, अशा बालगृहांची मान्यता तसेच संस्थेचे बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियमांतर्गत देण्यात आलेले नोंदणी प्रमाणपत्र रद्द करण्याबाबत कार्यवाही करण्यात यावी.

- बालकांना देण्यात येणाऱ्या आवश्यक सोयी-सुविधा अन्न, वस्त्र, निवारा या सुविधा न पुरविणे.
- बालकांना वैद्यकीय, शैक्षणिक, सुविधा अपुऱ्या किंवा न पुरविणे.
- बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियमांतर्गत निकषानुसार आवश्यक पायाभूत सुविधा नसणे.
- बालकांवर शारिरीक, मानसिक लैंगिक अत्याचार, छळ करणे.
- संस्थेच्या व्यवस्थापनाकडून संस्थेकडे पर्यायाने बालकांकडे दुर्लक्ष करणे.
- वैद्यकीय उपचाराअभावी तसेच संस्थेच्या हलगर्जीपणामुळे बालकाचा मृत्यू होणे.
- बाल कल्याण समितीच्या आदेशाशिवाय संस्थेमध्ये बालकांना प्रवेश देणे.
- संस्थेस वितरीत करण्यात आलेल्या सहाय्यक अनुदानाचा संस्थेकडून गैरवापर होणे.
- संस्थेचा वापर स्वतःच्या किंवा कुटुंबाच्या फायद्याकरीता करणे.
- संस्थेतील बालकांचा वापर संस्थेकरीता निधी मिळविण्याकरीता करणे.
- संस्था कार्यान्वित नसणे.

- (२) सक्षम अधिकाऱ्याने वर नमूद केलेल्या त्रुटीबाबतचा अहवाल वरिष्ठ अधिकाऱ्यास / कार्यालयास संस्था तपासणी नंतर किमान ०२ दिवसांत सादर करणे आवश्यक आहे. बालकांवर शारीरिक, मानसिक, लैंगिक, आर्थिक अत्याचार, छळ यासारख्या घटनांबाबत लगेचच अहवाल सादर करणे आवश्यक आहे. तसेच याबाबत अहवालाची एक प्रत संबंधित बाल कल्याण समितीस सादर करावी.
- (३) सदर अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित अधिकाऱ्यांनी संस्था तपासणी अहवाल, निरीक्षण अहवाल वर्तमान पत्रांमध्ये त्यासंदर्भात प्रसिध्द झालेल्या बातम्या यासह स्वयंस्पष्ट अभिप्रायासह अहवाल प्राप्त करून घ्यावा.
- (४) प्राप्त अहवालाच्या आधारे संस्थेस महाराष्ट्र बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम २००२ मधील नियम २३ (६) अ नुसार सक्षम प्राधिकारी तथा आयुक्त, महिला व बाल विकास हे संबंधित संस्थेस कारणे दाखवा नोटीस बजावून विहित मुदतीत संस्थेचा खुलासा जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत मागवेल. सदर खुलाशावर संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी स्वयंस्पष्ट अभिप्राय देणे आवश्यक राहिल.
- (५) संस्थेने दिलेला खुलासा समाधानकारक नसेल किंवा जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी संस्था बंद करणेबाबत स्वयंस्पष्ट शिफारस केली असेल तर अशा संस्था बंद करण्याबाबतची कार्यवाही आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे यांनी करावी.
- (६) ज्या संस्थेची मान्यता रद्द करावयाची आहे, त्या संस्थेतील बालकांचे शैक्षणिक नुकसान होऊ नये, यासाठी बालकांना त्या क्षेत्रातील नजिकच्या बालगृहात दाखल करण्याकरीता बाल कल्याण समिती प्राधान्य देईल. सदर संस्थांमध्ये जागा उपलब्ध नसल्यास, जवळील जिल्ह्याच्या बालगृहात संबंधित जिल्ह्याच्या बाल कल्याण समितीशी समन्वय साधून स्थलांतरणाची प्रक्रिया पार पाडण्यात यावी.
- (७) मतिमंद किंवा विशेष काळजीची गरज असणाऱ्या मुलांचे स्थलांतरण करतांना, ज्या संस्थेत स्थलांतर करावयाचे आहे, त्या संस्थांमध्ये अशा बालकांसाठी निकषानुसार पुरेशा सोयी-सुविधा तसेच संस्थेच्या जवळपास सहजतेने उपलब्ध होऊ शकतील, अशा वैद्यकीय, शैक्षणिक सुविधा उपलब्ध असल्याबाबतचा अहवाल जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेकडून प्राप्त करून घेणे बंधनकारक राहिल. असा सकारात्मक अहवाल प्राप्त झाल्यानंतरच बाल कल्याण समिती, बालकांचे हस्तांतरणाचे आदेश निर्गमित करतील.
- (८) मतिमंद किंवा विशेष काळजीची गरज असणाऱ्या मुलांचे एका संस्थेतून दुसऱ्या संस्थेत हस्तांतरीत करतांना बालकांसोबत पुरेसा कर्मचारी वर्ग, वैद्यकीय अधिकारी असल्याबाबतची खात्री जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी करावी.
- (९) बालकांचे स्थलांतर करतांना बालकांच्या मूळ नस्ती, वैद्यकीय अहवाल, केअर प्लान, पुनर्वसन आराखडा इ. बाबी स्थलांतर केलेल्या संस्थेला हस्तांतरीत करतील व त्याबाबतची खात्री जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी करतील.

- (१०) संस्थेमध्ये बालकांवर शारिरीक, मानसिक, लैंगिक, आर्थिक अत्याचार झाल्याचे प्रथमदर्शनी आढळून आल्यास, अशा संस्थाचालकांवर गुन्हा दाखल करण्याची कार्यवाही संबंधित बाल कल्याण समिती व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी करावी.
- (११) संस्थेतील बालके इतरत्र स्थलांतरीत झाल्यावर, संस्थेची मान्यता तसेच नोंदणी प्रमाणपत्र रद्द करण्याचा सविस्तर प्रस्ताव संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे यांना सादर करावा.
- (१२) आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे हे बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २००२ च्या नियम २३ आणि सुधारित नियम २०११ च्या नियम २४ प्रमाणे संस्था मान्यता आणि नोंदणी प्रमाणपत्र रद्द करण्याबाबतचे आदेश निर्गमित करण्याची कार्यवाही करतील.
- (१३) संस्थेकडून मान्यता रद्द केलेल्या दिनांकानंतर उर्वरित कालावधीसाठी देण्यात आलेल्या निधीची वसुली करण्याबाबतची कार्यवाही संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी हे करतील. तसेच देय असलेल्या अनुदानाबाबत, अनुदानाचे अंतिम मुल्यनिर्धारण झाल्याशिवाय वितरीत करणार नाही.
- (१४) ज्या संस्थेची मान्यता रद्द करण्यात आली आहे, अशा संस्थांचा नवीन बालगृहासाठीचा प्रस्ताव आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे यांना पुन्हा सादर करता येणार नाही.
- (१५) मान्यता रद्द करण्यात आलेल्या संस्थेला काळ्या यादीत टाकण्याचा प्रस्ताव जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे यांना सादर करावा. महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(शं. श. प. ड. ड.)
शासनाचे उप सचिव

प्रत,

मा.मंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

मा.राज्यमंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

सचिव, महाराष्ट्र राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग, वरली, मुंबई.

अध्यक्ष, राज्य सल्लागार मंडळ, महाराष्ट्र राज्य.

आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे.

सर्व उप सचिव, अवर सचिव, कक्ष अधिकारी, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

सर्व विभागीय महिला व बाल विकास अधिकारी,

सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी.

अध्यक्ष / सदस्य, बाल न्याय मंडळ (सर्व)

अध्यक्ष / सदस्य, बाल कल्याण समिती (सर्व)

महिला व बाल विकास विभागांतर्गत कार्यरत सर्व निरीक्षणगृहे, विशेष गृहे, अनुरक्षणगृहे, शासकीय बालगृहे व शासकीय संरक्षणगृहांचे अधीक्षक, (जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)

निवड नसती, / का-८

